

Provincie Groningen investeert in leefbaarheid

Monitoring uitvoeringsprogramma leefbaarheid provincie Groningen

---

Sinds 2016 stelt de provincie Groningen vanuit het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020 subsidies beschikbaar. Dit doet zij om de leefbaarheid in dorpen en wijken een impuls te geven. Het Sociaal Planbureau Groningen heeft de gebieds- en locatiegerichte projecten uit de eerste tender en bewonersinitiatieven tot en met februari 2017 onderzocht. In het onderzoek wordt verteld hoe de subsidies van de provincie impact hebben gehad op de leefbaarheid in de provincie Groningen. Variërend per project zijn er interviews gehouden met initiatiefnemers, enquêtes afgenomen en documentaires op locatie gemaakt. De resultaten van alle 58 onderzochte projecten zijn gebundeld in een interactieve kaart die online beschikbaar gemaakt is. Hieronder vindt u een samenvatting van de resultaten.

In het kort

- Zowel grotere projecten als bewonersinitiatieven hebben duidelijk toegevoegde waarde voor de leefbaarheid in dorpen en wijken in de provincie Groningen.
- De toegevoegde waarde bij al deze projecten zit vooral in de kracht van participatie en het hervinden van vertrouwen in de toekomst.
- Veel grootschalige projecten zijn nog wel in een pril stadium van ontwikkeling, waardoor het eigenlijk nog te vroeg is om te bepalen wat nou precies de effecten van deze projecten op de leefbaarheid zijn. Toch kunnen we nu al zien dat deze projecten verbinding brengen tussen bewoners. En daarnaast dat ondernemers en bewoners in aanloop naar de verwachte verbeteringen van de leefomgeving zelf ook weer het vertrouwen krijgen om te investeren.
- De financiële steun van de provincie stimuleert het vertrouwen in de eigen plannen. Als ondernemer weet je dan dat je meewerkt aan een initiatief dat de eindstreep kan halen.
- Verder blijkt dat een financiële bijdrage van de provincie deuren opent naar andere geldverstrekkers.
- Het proces waarbij overheden, maatschappelijke instanties, ondernemers en bewoners samen aan de plannen werken is voor velen nog nieuw, maar biedt veel perspectief voor de toekomst. Het duurt wat langer, maar de plannen zijn breder gedragen, sluiten meer aan op de wensen van alle betrokkenen en hebben daardoor naar verwachting een grotere positieve impact op de leefbaarheid.
- Blijven investeren in het gezamenlijk ontwerpen van de leefomgeving lijkt in de toekomst dan ook meer en meer van belang te worden.
- De toegevoegde waarde bij de bewonersinitiatieven zit vooral in de ontmoeting en verbinding tussen bewoners, waarbij te zien valt dat door het leveren van een relatief kleine bijdrage al bestaande energie uitgroeit tot een substantiële bijdrage aan de leefbaarheid. De grote verscheidenheid aan gesubsidieerde initiatieven doet recht aan de brede opvatting die er bestaat over leefbaarheid. Het bekijken van de verhalen die bijeengebracht zijn op de interactieve kaart zijn daarom een must.

Inleiding

Leefbaarheid kent vele dimensies en aspecten. Uiteindelijk betekent het voor Groningers dat ze goed kunnen leven in hun provincie, nu en later. Wat goed leven inhoudt is echter op vele manieren uit te leggen; zo veel mensen, zo veel wensen. Toch, een belangrijke basis voor leefbaarheid ligt bij de inwoners. Zij stoppen veel energie in initiatieven en projecten die de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving verbeteren. De provincie heeft op verschillende niveaus subsidies verstrekt die de leefbaarheid in de provincie Groningen zouden moeten verbeteren. Grotere subsidies gaan naar de gebieds- en locatierichte aanpakken. Die zijn er vooral op gericht om fysieke ingrepen in kernen en wijken te bekostigen, zowel het opknappen van winkelcentra of het op peil brengen van het voorzieningsniveau. Kleinere subsidies gaan naar bewonersinitiatieven die de woon- en leefomgeving omgeving op kleinere schaal beter, mooier en leuker moeten maken.

Onderzoeksopzet

Door de breedte van het begrip leefbaarheid is het meten van de effecten van de verstrekte subsidies op de leefbaarheid geen makkelijke klus. In het onderzoek is er daarom voor gekozen om het verhaal achter de cijfers te vertellen van de gebieds- en locatierichte projecten die in de eerste tender van 1 oktober 2016 een subsidie ontvingen en een selectie uit de bewonersinitiatieven die een subsidie ontvingen tussen juli 2016 en februari 2017. Voor de grote projecten betekent dit dat het onderzoek is gedaan tijdens de opstartfase.

De centrale onderzoeksvraag was: Welke toegevoegde waarde hebben de projecten voor de leefbaarheid?

Afhankelijk van het project is het verhaal op één of meerdere van de volgende manieren verteld:

- A. Een **enquête** onder leden van het Groninger Panel die mogelijk in aanraking komen met de gebieds- en locatierichte projecten uit het uitvoeringsprogramma. Deze enquêtes beogen een indicatie te geven van hoe er over de projecten gedacht wordt. Het zijn niet per definitie representatieve afspiegelingen van de groepen mensen die met de ingrepen te maken zullen gaan krijgen.
- B. **Telefonische interviews** met de initiatiefnemers van alle projecten, waarbij een standaard vragenlijst is gebruikt om het gesprek te stroomlijnen.
- C. **Onderzoek op locatie** van enkele geselecteerde projecten uit alle drie onderdelen wat resulteert in een korte documentaire (film) per project. Er zijn drie gebiedsgerichte projecten, één locatiericht project en twee bewonersinitiatieven verder uitgediept door zowel direct betrokkenen bij het project als andere belanghebbenden te interviewen.

Per project zijn de resultaten samengebracht op een digitale kaart. In totaal zijn 58 projecten gemonitord. Dit zijn alle zes projecten uit de gebiedsaanpak, twee uit de locatierichte aanpak en 50 bewonersinitiatieven. De transitie van de particuliere woningvoorraad (onderdeel van locatierichte aanpak) is niet gemonitord.

Samenvatting resultaten

Het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid van de provincie Groningen ondersteunt projecten van verschillende aard. De gebieds- en locatiegerichte aanpakken zijn er op gericht om infrastructuur te ontwikkelen waardoor een basis voor een goede leefbaarheid wordt gewaarborgd. Over het algemeen proberen de projecten plaatsen waar negatieve ruimtelijke ontwikkelingen zijn ontstaan als gevolg van krimp en schaalvergroting (leegstand, verpaupering en het verdwijnen van voorzieningen) toekomstbestendig te maken. De bewonersinitiatieven die subsidie hebben gekregen zijn er vaak op gericht om nieuwe plekken te creëren waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Die projecten zijn vaak gericht op een specifieke doelgroep, in sommige gevallen bieden de initiatieven specifieke hulp. Andere bewonersinitiatieven dragen op kleine schaal bij aan het voortbestaan van bestaande voorzieningen door verduurzaming.

De uitkomsten van de effecten van het uitvoeringsprogramma op de leefbaarheid verschillen erg tussen de grotere gebieds- en locatiegerichte projecten en de kleinere bewonersinitiatieven. Deze worden daarom apart besproken. Voorafgaand daaraan is het belangrijk om te kijken wat de term leefbaarheid precies inhoudt. Dit hebben we gevraagd aan de initiatiefnemers en de overige bewoners tijdens de onderzoeken op locatie.

Wat is leefbaarheid?

Voor de documentaires die gemaakt zijn, is gevraagd wat mensen eigenlijk onder leefbaarheid verstaan. Het blijkt dat leefbaarheid een erg breed begrip is. Mensen vinden uiteraard dat ze prettig op een bepaalde plek moeten kunnen wonen, werken en leven. Het moet gezellig zijn, maar zeker ook veilig. Wanneer mensen gevraagd wordt wat 'leefbaarheid' inhoudt, komen vaak de tastbare zaken in de leefomgeving naar voren. Voorzieningen worden gezien als erg belangrijk. Afhankelijk van de doelgroep worden winkels, scholen, speeltuinen en allerlei andere ontmoetingsplekken genoemd, maar ook andere zaken als de nabijheid van natuur of het hebben van voldoende parkeergelegenheid.

Grote nadruk bij leefbaarheid ligt op het sociale aspect. Het contact tussen mensen wordt gezien als erg belangrijk. Zoals wethouder Blok van Winsum zegt: "Het is vooral iets wat mensen samen doen, samen maken". Het gaat hier zowel om het faciliteren van nieuwe contacten, maar ook het behouden en versterken van bestaande. Participatie in de projecten is hier nauw aan verwant. Als de plannen samen worden ontwikkeld, ontstaat er een breed draagvlak waardoor de uitgevoerde plannen niet alleen beter worden, maar ook in de toekomst beter gewaarborgd zijn. Een inwoner van Musselkanaal legt dit uit: "Dat wat je zelf doet, daar ben je zuiniger op. Dat is ook belangrijk. Dat iedereen weet, daar heb ik zelf aan meegewerkt dan moet ik dat ook houden zo".

Gebieds- en locatiegerichte projecten

Het blijkt dat veel van de grootschalige projecten nog in prille stadia van ontwikkeling zijn. Op sommige plaatsen is de eerste schop de grond in gegaan of zijn de eerste panden gesloopt. Op andere plaatsen zijn de plannen nog niet helemaal uitgewerkt en moeten de eerste resultaten van de projecten nog zichtbaar worden. Het is daarom nog te vroeg om te bepalen wat nou de effecten van deze projecten op de leefbaarheid zullen zijn. Het enquêteonderzoek naar de gebieds- en locatiegerichte projecten heeft zich daarom toegespitst op het achterhalen van de situatie op dit moment en hoe mensen denken dat de plannen in de toekomst zullen bijdragen aan de leefbaarheid. Uit de telefonische interviews en het onderzoek op locatie blijkt wel dat het plannen maken op zichzelf al een positieve bijdrage aan de leefbaarheid kan leveren. Zoals één van de initiatiefnemers van de multifunctionele accommodatie in Grootegast duidelijk maakt: "Zelfs nu terwijl het nog niet staat, draagt het al bij aan leefbaarheid!".

Uit de enquêtes die uitgezet zijn onder de inwoners komen rapportcijfers voor de plaatsen waar de grootschalige projecten plaatsvinden. Deze variëren tussen de 5,0 (Oude Pekela) en 7,3 (Baflo/Rasquert). Er valt in deze plaatsen dus absoluut nog wat te verbeteren aan de leefbaarheid. Over het algemeen lijken de plannen voor de verschillende plaatsen goed aan te sluiten op dat waar de respondenten minder vaak tevreden over waren. Zo is in Pekela maar 9% van de respondenten (zeer) positief over de algemene aantrekkelijkheid van het centrum en wordt daar nu juist in samenspraak met bewoners wat aan gedaan. In Grootegast scoort de mogelijkheid tot ontmoeting erg laag en wordt een multifunctionele accommodatie gebouwd die de ontmoeting moet stimuleren.

Een uitkomst die hierbij past is dat in alle gevallen de meerderheid van de respondenten het project in hun plaats een goed idee vindt. Dit is echter niet hetzelfde als denken dat het project de leefbaarheid zal vergroten. Deze getallen liggen over het algemeen lager, wat eigenlijk wel past bij het brede beeld van wat onder leefbaarheid wordt verstaan. Mensen beschouwen de leefbaarheid van hun gebied als een geheel, dus als het centrum bijvoorbeeld op één plek wordt opgeknapt, maar er elders windmolens komen, zullen mensen niet zo snel oordelen dat de leefbaarheid er op vooruit gaat. Specifieke onderdelen van een project kunnen ook van invloed zijn op de beoordeling van het gehele project. In Uithuizen was bijvoorbeeld niet iedereen er even blij mee dat het Boterdiep verder werd doorgetrokken: “Als dat in het centrum komt dan moeten ze ook zorgen dat het helder blijft. Dat het niet gaat stinken”.

Veel initiatiefnemers van projecten zien het als een grote kracht dat de plannen in gezamenlijkheid met bewoners, andere instanties en ondernemers werden ontwikkeld. Zo wordt in Oude Pekela het volgende gezegd: “De participatie gaat hartstikke goed, mensen zijn enthousiast en vinden ook dat ze nu de kans hebben om iets aan het centrum te doen”. Soms werd expliciet genoemd dat een dergelijk proces, waar alle partijen die met het project te maken hebben kunnen meepraten, niet mogelijk was geweest zonder subsidie van de provincie. Ben Schomaker uit Musselkanaal is hier duidelijk over: “De subsidie van de provincie heeft gezorgd voor het cement tussen de stenen”.

Participatie lijkt dus het codewoord. Variërend over de projecten voelt 8% tot 40% van de respondenten zich enigszins tot zeer betrokken bij de projecten. Uit de gesprekken met meer en minder betrokken personen blijkt dat deze nieuwe werkwijze alle partijen nog voor uitdagingen stelt. Goede participatie kost veel meer tijd in de besluitvorming, hierdoor haken er tijdens het proces wel eens mensen af. Toch zien velen juist het vergroten van de betrokkenheid als de eerste grote winst van de projecten. Doordat iedereen de mogelijkheid heeft om mee te denken is de verwachting dat wat er opgeleverd wordt beter aansluit bij de wensen van bewoners en dus bijdraagt aan de leefbaarheid.

Een ander merkbaar effect van de grootschalige projecten is dat ondernemers en particulieren in aanloop naar de verwachte verbeteringen van de leefomgeving zelf ook weer het vertrouwen krijgen om te investeren. Burgemeester Van Beek van Eemsumond merkt het in Uithuizen: “Wat je ook ziet is dat de mensen in het dorp hun eigen panden ook weer beter gaan onderhouden. Ook daar weer een kwastje verf gaan doen. En daar gaat het natuurlijk om en daar zijn we blij mee”. Dit gaat deels vanzelf. Mensen zien dat er wat gebeurt of staat te gebeuren en krijgen weer perspectief. Aan de andere kant geven de investeringen die gedaan worden gezaghebbende instanties ook een argument om mensen in beweging te krijgen: “Kijk eens wat hier allemaal op stapel staat, nu moet jij toch eigenlijk ook wel mee”.

Bewonersinitiatieven

Het eerste dat opvalt bij het onderzoek naar bewonersinitiatieven is dat er heel veel enthousiasme is bij de initiatiefnemers. Men blijft maar doorpraten over de projecten en wat het allemaal heeft opgeleverd. Op enthousiasme en doorzettingsvermogen lukt het sommige initiatieven zelfs om meer te realiseren dan oorspronkelijk gepland. Het plan van Lutjegast is begonnen met een aanvraag van 1.500 euro, maar men is nu bezig met een project van uiteindelijk 83.000 euro. Vaak is het doel om een ontmoetingsplek te realiseren. Bij sommige projecten is een belangrijk aspect dat er ook doelgroepen worden bereikt die niet altijd even makkelijk meekunnen in de samenleving. Een mooi voorbeeld hiervan is 'logeerhuis De Opstap', dat opvang biedt voor mensen met een mantelzorgvraag die een beperkt sociaal netwerk hebben. Andere initiatieven zijn gericht op het stimuleren van de gezondheid van bewoners of het verduurzamen van gebouwen waarin voorzieningen gehuisvest zijn, om zo in de toekomst het hoofd beter boven water te kunnen houden. Bijvoorbeeld de installatie van wandketels in Zwembad De Kolck in Meeden. Kortom, alle initiatieven dragen met hun specifieke doel bij aan de leefbaarheid van een dorp of wijk.

Naast de primaire doelen dragen de projecten ook op andere manieren bij aan de leefbaarheid. Zo brengt het realiseren van een initiatief vaak al veel verbinding. Er wordt samen iets gecreëerd. Daar zijn mensen niet alleen trots op, maar het leidt ook tijdens het proces al tot ontmoeting tussen dorps- en wijkbewoners. Door de goede ideeën worden ook andere mensen enthousiast gemaakt, die in eerste instantie niets met het initiatief te maken hebben. Verder blijkt dat een financiële bijdrage van de provincie deuren opent naar andere geldverstrekkers. De ervaring leert dat aankloppen bij een fonds of een subsidieregeling eenvoudiger gaat als je al financiële steun van een andere partij hebt.

Volgens verschillende initiatiefnemers zijn het vooral de gepensioneerden in een dorp, diegenen met tijd en vooral ook ervaring uit het werkverleden, die onmisbaar zijn voor het slagen van een initiatief. Zoals een initiatiefnemer het verwoordt: *"Zonder kruiwagen red je het niet"*. Echter, niet alleen senioren-bewoners zijn het goud van de initiatieven, ook ondernemers leveren een bijdrage door expertise, materialen en inzet aan te bieden. Ook dan helpt het als de financiering van het plan goed is geregeld. Als ondernemer weet je dan dat je meewerkt aan een initiatief dat de eindstreep kan halen. De financiële steun van de provincie stimuleert het vertrouwen in de eigen plannen.

De initiatiefnemers vinden de aanvraagformulieren bij de provincie goed te begrijpen. Ze troffen bij de provincie *"veel welwillende en meedenkende mensen"*. Verschillende initiatiefnemers geven wel aan dat de bewonersinitiatieven steeds groter en veelomvattender worden en daardoor meer procesbegeleiding behoeven. In Grootegast was er bijvoorbeeld een Europese subsidie verworven, maar die werd ingetrokken omdat er helaas niet op tijd met de bouw werd gestart. De onderlinge afstemming tussen fondsen of subsidieregelingen (landelijk, regionaal, gemeentelijk) kan volgens veel initiatiefnemers ook beter. *"Het ene fonds vraagt één A4tje en het andere fonds vraagt een heel boekwerk"*. Bij sommige fondsen mag nog niet zijn begonnen met de uitvoering, bij andere fondsen mag dat wel. Bij sommige fondsen wordt vooraf uitgekeerd, terwijl bij andere fondsen eerst zelf kosten voorgeschoten moeten worden. Soms duurt het maanden voordat je een beslissing op een aanvraag ontvangt, soms enkele weken. Het zou prettig zijn als dit meer is afgestemd op de belangen van de initiatieven. De subsidieregeling voor bewonersinitiatieven van de provincie Groningen lijkt hiervan een goed voorbeeld. Die wordt ervaren als prettig en snel.

Meer informatie?

Hans Elshof / h.elshof@sociaalplanbureau groningen.nl / 06 518 561 32

Femke de Haan / f.dehaan@sociaalplanbureau groningen.nl / 06 525 896 14

Juni 2017